

voriti o precejšnjem bogastvu miselnih in formalnih oblik. Pri tem ne gre za slučajno anarhičnost; prej je takšno stanje avtonomen rezultat teženj po humanizaciji in socializaciji nove družbe, je rezultat krčevitih iskanj konkretne vrednosti, ki naj jo predstavlja novi socialistični človek. — Dve miselni skrajnosti o razmerju posameznika do družbe, na kateri v slovenski sodobni književnosti naletimo, ustvarjata videz izključujočega antagonizma po vsej verjetnosti samo v dinamičnem trenutku razvoja, ki vodi v svoji širši perspektivi k določenim sintetičnim zaključkom. Ideje (in ob njih tudi forme), ki se v našo književnost trenutno stekajo iz domala celotnega volumna sodobnih aktualnih svetovnih miselnosti oz. književnosti, imajo bolj ali manj značaj iskanja in prebiranja temeljnih elementov za takšno sintezo in jih ne gre vrednotiti s stališča golega, ekskluzivnega nasprotja med t. im. avantgardizmom ter kakršno si že bodi novo obliko realizma.

Te prvine bodo pomagale, seveda ob nenehni ustrezni socializaciji družbe, izoblikovati takšne odnose med posameznikom in družbo, kakršne zahteva smisel socialističnega oz. komunističnega humanizma.

Ocene, poročila, zapiski

OB ŠESTDESETLETNICI DR. MIRKA RUPLA

Pred nekako štiridesetimi leti so se prvič odprla vrata slovenske univerze. Med njene prve slušatelje na filozofski fakulteti se je med drugimi vpisal tudi abiturient Mirko Rupel, ki letos kot znan slavistični strokovnjak praznuje svojo šestdesetletnico.

Dr. Mirko Rupel je po rodu Tržačan. Rodil se je 28. avgusta 1901 v družini carinskega uradnika, ki je s poroko svoje ime in rod povezal z rodом znanega slovenskega politika na Primorskem, Prosečana Ivana Nabergoja. Mirko Rupel je v Trstu obiskoval osnovno šolo in gimnazijo. Toda preden jo je dokončal, je končala svoje življenje habsburška avstro-ogrska podonavska monarhija; Ruplovi so se takrat preselili iz Trsta v svobodno domovino, v Ljubljano. Tu je Mirko Rupel 1919. leta maturiral. Pot svojega nadaljnega študija je imel tedaj že izbrano. Nemalo zaslug zanjo ima Ruplov profesor slovenščine v zadnjih gimnazijskih letih Avgust Pirjevec, ki mu je še poglobil veselje do slovenskega jezika in slovstva, kamor ga je verjetno usmerjalo že prirojeno zanimanje za to stroko, ne glede na to, da je bila slavistika takrat izredno ugledna znanstvena disciplina, pri mladi generaciji prvič svobodnega slovenskega naroda pa je imel slavistični študij tudi močan narodni in politični prizvok.

Na ljubljanski filozofski fakulteti je Rupel študiral slavistiko in poleg nje romanistiko pri profesorjih Ramovšu, Nahtigalu, Kidriču, Prijatelju, Stojičeviču, Skoku in Tesnièru. Posebno pozornost je s seminarsko nalogo o Janezu Svetokriškem vzbudil pri dr. Kidriču ter se nadalje pod njegovim vodstvom vse bolj poglobljal v starejše slovensko slovstvo, kjer je kasneje nasledil svojega učitelja. Z disertacijo s tega področja slovenske literarnozgodovinske preteklosti Literarni in jezikovni odnošaji med slovenskimi Artikuli, Tübingen 1562, in hrvatskimi Artikuli s cirilskimi in glagolskimi črkami, Tübingen 1562, je ob zaključku univerzitetnega študija 1923. leta dosegel tudi doktorat znanosti. Leta 1924 je kot štipendist francoskega ministrstva za prosveto izpopolnjeval svoj študij še na Sorboni v Parizu, naslednje leto pa je opravil profesorski izpit iz slovenščine, srbohrvaščine in francoščine ter nastopil kariero srednješolskega profesorja in znanstvenega delavca.

Pri vsem svojem prihodnjem delu pa je dr. Rupel obdržal svojsko značilnost. Morda je zadnji — da tako rečemo — klasični slavist, čigar zanimanje in delo sega na obe področji, na slovstveno in na jezikoslovno. Pobude dr. Kidriča in dr. Ramovša so ga na eni strani usmerile v proučevanje slovenske reformacije in protireformacije v slovstvu, na drugi strani pa v proučevanje vprašanj slovenskega jezika in njegove opisne slov-

nice. Zdaj je dajal več tukaj, zdaj več tam, na obeh področjih pa je ustvaril vidne in pomembne sledove svojega uma in peresa.

Svoje literarnozgodovinsko delo je dr. Mirko Rupel od disertacije naprej razvijal v več smereh. Od ocen in poročil o tekočih slavističnih vprašanjih v študentskih in naslednjih letih do samostojnega znanstvenega raziskovanja ni daleč, obdobje slovenskega protestantizma, protireformacije in baroka pa je bilo do Ruplovega posega vanj malodane nepreorana ledina. Raziskovalčevo osrednjo pozornost so povsem razumljivo pritegnile vodilne osebnosti tega časa, kot so Trubar, Valvasor in Janez Svetokriški, vendar ni bil zato nič manj vnet proučevalec številnih drobnih problemov, bodi v najožjem smislu ob analizi posameznih tekstov, bodi pri reševanju splošnih kulturnih in družbenopolitičnih vprašanj te dobe. Razpravljal je o Trubarjevih Artikulih, o njegovem deležu pri cirilski in glagolski izdaji istega dela, o razmerju med Trubarjem in Bullingerjem, o posameznih listih iz Trubarjeve korespondence, o njegovi akciji za slovensko izdajo *Formule concordiae*, o namestitvi Felicijana Trubarja v Ljubljani, o tisku slovenskih knjig v Vergerijevih pismih Bullingerju, o Trubarjevem bivanju v Lauffenu, o značilni epizodi slovenskega protestantizma okrog Gašperja Melissandra, o razmerju med Trubarjem in škofom Kacijanarjem in še o mnogocem. Vse te študije so nastajale na temelju dolgoletnega načrtnega odkrivanja in zbiranja arhivalnega gradiva, ki je dalo še marsikak drug dragocen podatek o Trubarju, o njegovih literarnih in stanovskih sodobnikih in o slovenskem protestantizmu, ali pa nam celo odkrivalo nove ali dotlej neznane knjižne proizvode začetnikov slovenskega slovstva, kot je to Rupel med drugim storil v knjigi *Nove najdbe naših protestantik XVI. stoletja* (1954). S prav takšno marljivostjo in znanstveno doslednostjo pa je zbiral in obdeloval tudi gradivo o literarnem in kulturnozgodovinskem dogajanju na Slovenskem v času protireformacije in baroka, v 17. in v začetku 18. stoletja. Sem sodi vrsta prispevkov, v katerih razpravlja o poimenovanju dobe, dopolnjuje biografske podatke o Janezu Svetokriškem, Hipolitu, Rogeriju in Romualdu, objavlja razne rokopisne najdbe ter jih znanstveno komentira, poroča o nekaterih slovenskih tiskih, ki so veljali za izgubljene, itd. Vendar dr. Rupel ob takšnem znanstvenoraziskovalnem delu ni nikoli pozabil na populariziranje izsledkov znanstvene dejavnosti. Tako govori v vrsti časopisnih člankov na primer o Trubarju v Trstu, o Trubarju in Vergeriju, o štiristoletnici slovenske knjige, o življenju in delu Primoža Trubarja in še o čem. Vrh te vsestranske dejavnosti predstavljajo brez dvoma knjige *Slovenski protestantski pisci* (1934), *Protestantski pisci* (1934), *Valvasorjevo berilo* (1936, 1951) in *Sacrum promptuarium Janeza Svetokriškega* (1937), ki prinašajo izbor najznačilnejših besedil posameznih avtorjev z oznako dobe oziroma s študijami o posameznih osebnostih in z izčrpnimi opombami k besedilom, dalje romanizirana biografija Primož Trubar (Beograd 1959), vrsta faksimiliranih izdaj slovenskih protestantskih tiskov in sintetični prikaz teh literarnih obdobij v zadnji *Zgodovini slovenskega slovstva* (Slovenska Matica 1956), in sicer v poglavjih *Reformacija* ter *Protireformacija* in barok.

Poleg tega se ukvarja dr. Rupel tudi s prešernoslovjem in sega v novejšo slovstvo. Tu obdeluje posamezna dela naših klasikov (Valjavec, Jurčič), pripravlja njih izbore (Gregorčič) in ureja ter znanstveno komentira Zbrano delo Josipa Jurčiča. Napisal je tudi več priložnostnih člankov, kot na primer o Prešernu, Levstiku, Jurčiču, Cankarju, Župančiču, Kidriču, Prijatelju, Šlebingerju, Ramovšu, kakor tudi prispeval vrsto gesel za Slovenski biografski leksikon in za Enciklopedijo Jugoslavije.

Po številu napisanih del je manj obsežno od slovstvenega delovno področje dr. Rupla jezikoslovca. Vendar je to le zunanji videz, saj je pri njem res težko reči, kaj ima prednost, literarna zgodovina ali lingvistika, oziroma, kje neha lingvist in kje začneja zgodovinar. Petnajst let aktivnega čiščenja in usmerjanja slovenskega jezika preko radijskih, telefonskih in osebnih jezikovnih pogovorov je samo ena stran te dejavnosti. Njej se pridružuje še vrsta člankov, kot na primer o izgovoru sičnikov pred šumevci, o zborni ali knjižni izreki in o izreki samoglasnikov posebej, o sodobnem pisanju in jeziku, o novem slovenskem pravopisu in o Župančičevem delu zanj itd. Bil je sodelavec pri zadnjih izdajah Slovenske slovnice (1940, 1947, 1956) in Slovenskega pravopisa (1950), samostojno pa je izdal Slovensko pravorečje (1946) in pregled slovenske slovnice z naslovom *Slovenski jezik* (Celovec 1957). K skrbri za kulturo jezika sodijo tudi Ruplovi prevodi oziroma prireditve proznih in odrskih del za slovensko občinstvo.

V času svojega nad dvajsetletnega pedagoškega dela — bil je profesor na trgovski akademiji in na klasični gimnaziji v Ljubljani — je dr. Rupel priredil tudi vrsto učnih knjig. Kot profesor srbohrvaščine je gotovo najbolj občutil pomanjkanje ustreznega učbenika za ta jezik, ki se je po prvi svetovni vojni začel poučevati na slovenskih srednjih šolah. Oskrbel je štiri knjige Srbohrvaške vadnice (1929—1938). Z drugimi

priznanimi pedagogi slovenisti pa je pred vojno pripravil štiri knjige Slovenske čitanke, po vojni pa novo izdajo Četrtega berila; obe učni knjigi sta izšli še v več ponatisih.

Šele triindvajset let po diplomi se je dr. Ruplu izpolnila želja, da bi se zaposlil v knjižničarski službi. Leta 1946 je bil imenovan za vodjo Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. To osrednjo slovensko knjižnico je iz njene predvojne primitivnosti razvil v moderno knjižnično ustanovo, ki ji gre veljava najboljše v naši državi. Ni skrbel samo, da so se zapolnile vrzeli v njenih fondih, ki so ostale bodisi kot dediščina preteklosti bodisi kot posledica vojne, ampak je načrtno razvijal vsa področja knjižnične dejavnosti. Razvil je njeno notranjo organizacijo, ustanovil nove oddelke in zbirke, ob skrbi za čimboljši strokovni kader dvigal strokovnost knjižničarskega dela ter skušal knjižnico in njeno vlogo v kulturni sredini slovenskega naroda tudi navzven čimbolj uveljaviti. Poleg tega je bil med ustanovitelji strokovnega društva knjižničarjev Slovenije in zveze jugoslovanskih bibliotekarskih društev ter obema vseskozi eden najvidnejših voditeljev. Sodeloval je na vseh domačih knjižničarskih strokovnih manifestacijah in večkrat zastopal jugoslovansko bibliotekarstvo na mednarodnih sestankih. Tako je leta 1958 vodil delovno skupino za bibliografijo na tritedenskem simpoziju Unesca za evropske narodne knjižnice. Kot zastopnik slovenskih knjižničarjev je bil dalj časa član Sveta za prosveto in kulturo LR Slovenije.

Tako praznuje dr. Mirko Rupel svojo šestdesetletnico kot vodja osrednje slovenske znanstvene knjižnice, kot naslednik svojega učitelja dr. Kidriča na slavističnem oddelku ljubljanske univerze, kot priznan slovstveni zgodovinar, jezikoslovec in knjižničarski strokovnjak in avtor dolge vrste znanstvenih in strokovnih del s teh področij, kot popularni usmerjevalec živega slovenskega jezika, kot spreten društveni delavec med slovenskimi slavisti in knjižničarji, skratka — kot ena najvidnejših osebnosti sodobnega slovenskega kulturnega življenja. Njegova prehojena življenjska pot je bila vseskozi ustvarjalna. Želimo, da bi nam tudi v prihodnje tako široko razdaljal svoje sposobnosti in da bi srečno ustvaril kopico svojih načrtov, med katerimi bo že prvi, pravkar napisana monografija o Primožu Trubarju, najlepša krona njegovega štiridesetletnega javnega delovanja in šestdesetletnega življenjskega jubileja.

Branko Berčič

PURIZEM IN PRAVNIŠKI JEZIK

Slovenski znanstveniki, posebno še pravniki, ki jim radi očitajo, da so se premalo brigali za pravilnost znanstvenega izrazoslovja, niso prevzemali tujih strokovnih imen v slovenščino kar na slepo, marveč so termine pazljivo vejali in se odločali zanje le, če za tiste pojme ni bilo domačih izrazov. Že nekaj časa pa se dogaja, da skušajo posamezniki nadomeščati nekatere ustaljene tuje izraze, ki so stroki neogibno potrebni, z domačimi, ki pa onim niso enakovredni. Deloma gre za prave tujke, zelo pogosto pa za srbohrvatske izposojenke ali celo za izraze, ki samo na videz niso slovenski.

V naslednjem hočemo osvetliti nekoliko značilnih primerov take skrbi za »čistost« našega jezika.

1. *Interes in interesent*. Po SP 1950, 324, pomeni *interes prid, korist, zanimanje, in ima obenem z izpeljankama *interesent in *interesirati (se) označbo, da se ji je v skrbnem jeziku ogibati. Pomensko pa stvar zdaleč ni tako preprosta, kakor jo slika SP. Interes nima le teh treh pomenov, marveč še nekatere druge: deležnost (Teilnahme, contagio alcjs rei), udeležba (Beteiligung, societas alcjs rei), zadevnost (Rücksichtnahme, relatio ad alqd), prizadetost (Mitleidenschaft, conscientia), zlasti pa še prizadetost, če gre za bodočo korist, se pravi za korist, ki še ni eksistentna. V temle poslednjem primeru gre za važen pravni termin pravnega prava. Da bi mogla stranka odvrniti od sebe pretečo izgubo bodoče koristi, ji zakon priznava pravico, zahtevati od sodišča s posebno, tako imenovano tožbo za ugotovitev, da se ugotovi obstoj njene pravice ali njenega pravnega odnošaja, oziroma neobstoj pravice ali prava. Ko tožnik vlaga tožbo za ugotovitev, pa mora sodišču izpričati, da ima že zdaj pravni interes na ugotovitvi obstoja (neobstoja) pravice ali pravnega odnošaja. Pri tej tožbi gre za zavarovanje bodoče koristi, torej za prizadetost, ker tožniku preti izguba te koristi. Strokovni izraz pravni interes izraža to tožnikovo prizadetost in se ne da nadomestiti z nobenim drugim strokovnim izrazom.

Beseda interes je nastala iz tretje osebe ednine latinskega glagola intersum, interesse, ki mu je prvotni pomen biti vmes. Sta pa tudi še dva prenesena pomena, in sicer razlikovati se in biti prisoten (pri čem ali v čem), biti udeležec. Neosebna edninska oblika interest se preneseno rabi v pomenih razlikuje se ter to je važno, pomembno. Na tej podlagi so se v vseh modernih jezikih razvili izrazi za pojme deležnost, udeležba,